

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
САДОВСЬКІ МАРИНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ
«Профілактика карієсу тимчасових молярів у дітей шляхом герметизації
фісур з урахуванням одонтогліфіки жувальної поверхні»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 221 – Стоматологія

Актуальність теми дослідження. Незалежні епідеміологічні дослідження, проведені в різних регіонах України, свідчать про значну поширеність карієсу, яка в різних вікових групах становить від 60% до 97%.

Ранній дитячий карієс відрізняється від карієсу зубів у дітей старшого віку швидким перебігом, різноманітністю факторів ризику та методами контролю цього захворювання. У багатьох країнах значна кількість дітей потребує загальної анестезії для лікування карієсу тимчасових зубів, і у багатьох випадках санація закінчується видаленням тимчасових зубів у дітей віком до 6 років, що має значні фінансові та соціальні наслідки.

Враховуючи високу поширеність карієсу тимчасових та постійних зубів у дітей у всьому світі, необхідним є розширення освітніх програм для здобувачів освіти різних рівнів, проведення санітарно-просвітницької роботи з батьками, педагогами дітей. Підвищення зацікавленості та обізнаності проблематики тих, хто розробляє політику у сфері охорони здоров'я. Також надважливим є доступність стоматологічних послуг, а, враховуючи, ранній вік контингенту, на який направлена профілактика, також доступність таких послуг для дітей системою охорони здоров'я країни.

Беззаперечним є те, що провідну роль у патогенезі каріозного процесу відіграє зубний наліт, і результати дослідження показують що стан ротової порожнини, її біофізичні та біохімічні показники можуть надати інформацію щодо загальної резистентності організму. Стійкість емалі до карієсу

обумовлена властивостями ротової рідини при вивченні яких можна обґрунтовано впливати на показники карієсрезистентності у дітей.

Аналізуючи етіологічні фактори ризику виникнення раннього карієсу в дітей, стає зрозумілим, що найбільша відповідальність лежить саме на батьках, які повинні контролювати якість, регулярність індивідуальної гігієни дітей, засвоєння ними практичних навичок по догляду за зубами та використанню предметів та засобів для видалення назубних нашарувань.

Використання фторидів було визнане як основний фактор, відповідальний за зниження поширеності карієсу в останні десятиліття. Місцеве застосування фторидів у вигляді поєднання професійної та індивідуальної екзогенної профілактики у дітей молодшого дошкільного віку дає значний результат як високий показник редукції карієсу. Особливо актуальним питання фторпрофілактики постає в регіонах з оптимальним та підвищеним вмістом фтору в питній воді, оскільки незважаючи на його ендогенний вплив, в даній роботі приділяється увага екзогенній дії фторидів, що повністю відповідає міжнародним та європейським рекомендаціям, які залишаються актуальними навіть для даних регіонів.

Враховуючи вище зазначене, дисертаційна робота Садовської Марини Олександрівни, яка присвячена профілактиці карієсу тимчасових молярів у дітей шляхом герметизації фісур з урахуванням одонтогліфіки жувальної поверхні, є актуальною.

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами та темами.
Дисертація виконано згідно з планами наукових досліджень кафедри дитячої терапевтичної стоматології з профілактикою стоматологічних захворювань і є фрагментом науково-дослідних тем Полтавського державного медичного університету «Удосконалення методів профілактики та лікування хвороб твердих тканин зубів та тканин пародонта на фоні соматичної патології у дітей з урахуванням соціально-економічних факторів та психоемоційного стану»

(номер держреєстрації № 0119U102852), термін виконання 2017-2021р.р. «Удосконалення методів профілактики та лікування стоматологічних хвороб у дітей з урахуванням чинників їх виникнення» (Державний реєстраційний номер: № 0121U113868), 2022-2026р.р.

Особистий внесок автора в отриманні наукових результатів представлених у роботі. Дисертанткою самостійно проведений патентно-інформаційний пошук, проаналізовано наукову літературу як вітчизняних так й іноземних авторів з даної тематики. Особисто проведено епідеміологічне обстеження дітей, вивчення одонтогліфіки тимчасових молярів, забір матеріалу для вивчення показників ротової рідини.

Авторкою була розроблена методика профілактики фісурного карієсу тимчасових молярів у дітей, був проведений аналіз та статистична обробка результатів клінічних досліджень.

Разом із науковим керівником Каськовою Л.Ф. сформульовані тема, мета, завдання дослідження, сформовані висновки та практичні рекомендації.

Дисертанткою особисто проведено підбір пацієнтів в групи дослідження, їх клінічне обстеження та впроваджено метод профілактики карієсу тимчасових зубів у дітей.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та практичних рекомендацій. Наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені в дисертації є достовірними та обґрунтованими, що забезпечується достатньою кількістю обстежених (60 дітей у групах спостереження) та достатнім науково-методичним рівнем досліджень з використанням сучасних інформативних клінічних, лабораторних та інструментальних методів та статистичної обробки результатів.

Результати клінічних та лабораторних досліджень опрацьовували використовуючи стандартну комп'ютерну програму для статистичного аналізу «Statistica for Windows 6,0». Статистична значимість відмінностей

отриманих результатів для різних груп визначалася за допомогою t-критерію надійності Стьюдента (для даних з нормальним розподілом). Статистично достовірною вважали відмінність при $p \leq 0,05$. Кореляційну залежність вивчали за наявністю, направленістю, силою зв'язку на основі визначення рангового коефіцієнту кореляції Спірмена (rs). Інтерпретацію результатів проводили, використовуючи таблицю Чеддока.

З методологічної точки зору дослідження побудовані правильно, слід відмітити чіткість у викладені та обґрунтуванні мети і завдання дослідження. Висновки є логічними і повністю відповідають поставленим завданням, а також відображають результати проведеного дослідження.

Запропоновані автором практичні рекомендації щодо профілактики раннього дитячого карієсу шляхом герметизації фісур, розроблені на підставі вивчення одонтогліфіки жувальної поверхні тимчасових молярів, направлені на зниження показників карієсу у дітей дошкільного віку, є логічними та простими для впровадження в практичну охорону здоров'я.

Ступінь новизни результатів дисертаційного дослідження. Протягом останніх 8 – 10 років ми можемо констатувати «помолодшання» раннього дитячого карієсу, тому отримані дисертанткою нові результати щодо показників карієсу тимчасових зубів у дітей Полтави дошкільного віку є дуже актуальними для планування подальшої профілактичної роботи.

Отримані нові дані щодо рівня стоматологічної допомоги серед дітей 3-6 років і він відповідає незадовільному.

На нашу думку, новітнім є те, що шляхом проведеного анкетування батьків, серед них виявлено низький рівень знань щодо стоматологічного здоров'я та догляду за порожниною рота у дітей, що безпосередньо впливає на стан твердих тканин зубів у дітей.

Вперше вивчені типи малюнку жувальної поверхні тимчасових молярів, частоту їх та можливість ураження карієсом.

Вперше встановлено, що найбільш часто уражаються карієсом тимчасові моляри верхньої та нижньої щелепи, які мають складний рельєф жувальної поверхні.

Вперше обґрунтована та вивчена ефективність запропонованих схем профілактичних заходів для попередження виникнення карієсу та підвищення резистентності твердих тканин зубів у дітей з урахуванням одонтогліфіки.

Висновок про повноту опублікування основних положень дисертації. За матеріалами дисертації опубліковано 8 наукових праць, з яких – 6 у фахових наукових виданнях, 1 – в журналі, що цитується в базі Scopus та 1 тези в матеріалах Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, 1 авторське право на твір.

Усі наукові праці відповідають темі дисертації і повністю висвітлюють усі положення, які винесені на захист. Основні результати дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукове та практичне значення отриманих результатів та рекомендації щодо їх використання. Запропонована та впроваджена у роботу лікувально-профілактичних закладів «Форма для реєстрації навичок гігієни порожнини рота у дітей віком від 3 до 6 років», на яку отримано свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №111812.

У результаті клініко-лабораторних досліджень розроблено і впроваджено в практику методику профілактики фісурного карієсу тимчасових зубів, що полягає у проведенні герметизації фісур з урахуванням одонтогліфіки жувальної поверхні молярів.

Результати дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес на профільних кафедрах Буковинського державного медичного університету, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Полтавського державного медичного університету, Тернопільського національного

медичного університету ім. І.Я. Горбачевського та впроваджені в лікувальний процес закладів охорони здоров'я.

Оцінка структури дисертації. Дисертаційна робота написана українською мовою за традиційної схемою, структурована, представлена на 186 сторінках машинописного тексту і складається із вступу, огляду літератури, характеристики об'єкту та методів дослідження, 4-х розділів власних досліджень, аналізу та обговорення отриманих результатів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел та додатків. Робота проілюстрована таблицями, рисунками та фотографіями жувальної поверхні тимчасових зубів.

У *вступі* представлена актуальність дослідження, сформульована мета та завдання роботи, висвітлена новизна і практична значущість роботи, наведені дані щодо апробації та публікації матеріалів дисертації.

В *першому розділі (огляд літератури)* представлені результати аналізу літератури щодо поширеності та інтенсивності карієсу тимчасових зубів, місцевих та загальних чинників, які впливають на його виникнення. Проаналізована роль одонтогліфіки жувальної поверхні зубів у виникненні карієсу, а також сучасні аспекти профілактики карієсу тимчасових зубів.

Огляд літератури чітко обґрунтовує актуальність та доцільність обраного напрямку дослідження.

Другий розділ дисертації традиційно присвячено матеріалам і методам дослідження. В розділі чітко представлений дизайн дослідження, характеристика груп обстежених дітей, описані методи дослідження, які були використані дисертанткою.

Третій розділ складається з двох підрозділів, перший із яких присвячено аналізу показників ураженості карієсом тимчасових зубів у дітей міста Полтава. Встановлено, що найбільший приріст показника поширеності карієсу спостерігався у дітей в період від 4 до 5 років, а інтенсивність карієсу від 5 до

6 років. У другому підрозділі представлений аналіз результатів анкетування батьків щодо виявлення можливих факторів ризику виникнення карієсу тимчасових зубів у їхніх дітей. Анкета складалася із декількох блоків питань, які охоплювали дані щодо перебігу вагітності та особливостей вигодовування і харчування дитини перших років життя; кратності чистки зубів та якісної гігієни порожнини рота дітей з використанням адекватних засобів та предметів для догляду за зубами. Це дало змогу дисертантці проаналізувати вплив батьків на засвоєння практичних навичок у дітей. Результати анкетування батьків з приводу їх відношення до свого стоматологічного здоров'я показали, що існує пряма кореляційна залежність між наявністю карієсу у їхніх дітей та відвідуванням батьками лікаря-стоматолога з профілактичною метою. Низький рівень знань батьків про здоров'я порожнини рота являється одним із факторів ризику виникнення раннього карієсу в дітей дошкільного віку. Результати анкетувань показали незадовільну ситуацію з обізнаністю дорослих про індивідуальну гігієну, використання додаткових предметів та засобів самими батьками та їх дітьми.

Четвертий розділ присвячений вивченню та аналізу клінічних показників гомеостазу ротової порожнини у дітей з урахуванням показників карієсу. У дітей досліджуваних груп вивчався стан гігієни порожнини рота за індексом Федорова-Володкіної, швидкість слиновиділення та в'язкість ротової рідини, а також кореляційні зв'язки між цими показниками. Стійкість зубів до карієсу визначали за допомогою показників емалевої резистентності, водневого показника і мінералізуючої здатності ротової рідини з урахуванням віку дітей та ступеня активності карієсу.

Дані показника гігієни за Федоровим-Володкіною свідчать про відсутність вірогідної його різниці у дітей у віковому аспекті, але дисертантка прослідковує погіршення гігієнічного стану у дітей з наявністю карієсу не

залежно від віку. У дітей з декомпенсованим ступенем активності карієсу було виявлено найвищий показник в'язкості ротової рідини у кожній віковій групі.

Результати обстеження виявили, що резистентність емалі знижується у дітей, які мають значну кількість уражених карієсом зубів, що обумовлено погіршенням мінералізуючих властивостей ротової рідини, зниженням її рН. Досліджувані показники завжди мали найгірші значення у дітей з декомпенсованим ступенем активності карієсу не залежно від віку, що обумовлює наявність карієсогенної ситуації в порожнині рота цих дітей, яка сприяє подальшому зниженню резистентності емалі та можливостям виникнення карієсу.

П'ятий розділ присвячено вивченню одонтогліфіки жувальної поверхні тимчасових молярів, як фактора ризику виникнення карієсу. Дисертантка детально описує різні типи жувальної поверхні тимчасових молярів і наводить дані щодо поширеності кожного типу у дітей під час епідеміологічного обстеження. На підставі даних морфології проводить оцінку ураженості карієсом тимчасових молярів з урахуванням типу малюнку їх жувальної поверхні.

Здобувачкою встановлено, що найбільш часто уражаються карієсом тимчасові моляри верхньої та нижньої щелепи, які мають складний рельєф жувальної поверхні з великою кількістю виражених дублюючих та поперечних борозенок з багатьма точками злиття.

У *шостому розділі* представлені результати проведення профілактичної роботи у дітей з урахуванням одонтогліфіки жувальної поверхні тимчасових молярів та факторів ризику виникнення карієсу. Авторка, на підставі динамічного спостереження протягом двох років, доводить ефективність різних підходів щодо проведення профілактичних заходів в різних групах зубів – для профілактики карієсу тимчасових молярів ефективним є герметизація фісур склоіономерним цементом, що дає можливість ізолювати

зуб від дії зовнішніх чинників та сприяти мінералізації його твердих тканин під дією фторидів, який дифундує зі склоіономерного цементу; для фронтальної групи зубів краще використовувати глибоке фторування.

Розділ «*Аналіз та обговорення результатів*» підводить підсумок та узагальнює результати проведених досліджень. У даному розділі авторкою систематизовані одержані клінічні дані, а також дані лабораторних досліджень, що знаходять своє підтвердження, опираючись на дані інших дослідників із відповідними посиланнями на джерела. Логічним завершенням роботи є представлена схема профілактики карієсу тимчасових молярів у дітей з урахуванням одонтогліфіки жувальної поверхні.

Висновки та практичні рекомендації випливають із проведених досліджень, змістовні, обґрунтовані, містять фактичний матеріал та відповідають завданням дослідження, мають теоретичне та практичне значення.

Список використаної літератури сформований в алфавітному порядку та оформлений за встановленим стандартом, включає 186 літературних джерел, із яких 97 - кирилицею та 99 - латиницею.

Рукопис завершується додатками, що містять карту спостереження стану зубів та порожнини рота дитини, анкету дитини, науковий твір та свідоцтво про реєстрацію на нього авторського права, список опублікованих праць за темою дисертації, дані щодо апробації результатів дисертації.

Дисертацію написано з правильним вживанням медичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалів – науковий, між послідовними частинами дисертації наявний чіткий причинно-наслідковий зв'язок. Спосіб подання матеріалів дослідження, наукових положень дисертації, висновків та рекомендацій забезпечують легкість та доступність їх сприйняття.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. У дисертаційній роботі Садовські Марини Олександрівни на тему

«Профілактика карієсу тимчасових молярів у дітей шляхом герметизації фісур з урахуванням одонтогліфіки жувальної поверхні» не встановлено ознак академічного плагіату, фальсифікації чи інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконання дисертанткою представленого наукового дослідження. Текст є оригінальним, всі цитати коректно позначені та вказані в списку використаних джерел.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

1. У розділі 2.4. та 5.1. дублюються фото тимчасових молярів, на мою думку детальний опис одонтогліфіки можна залишити лише в п'ятому розділі з детальним розбором типів жувальної поверхні.
2. Інформацію про «Форму реєстрації навичок гігієни порожнини рота у дітей віком від 3 до 6 років», на яку отримано свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір №111812, бажано висвітлити у розділі про практичне значення отриманих результатів дослідження, що лише прикрасить роботу.

Під час ознайомлення з дисертацією виникли деякі запитання, на які прошу дати відповідь:

1. Чому для герметизації фісур обрали саме склоіономерний цемент FUJI TRIAGE (GC, Японія) і опишіть методику герметизації.
2. Як оцінювали, що емаль була здоровою і як визначали тип одонтогліфіки жувальної поверхні?
3. Які пломбувальні матеріали використовували під час санації?
4. Які рекомендації щодо індивідуальної гігієни надавалися в групах спостереження (засоби і предмети гігієни)?

Висновок. Дисертаційна робота Садовські Марини Олександрівни «Профілактика карієсу тимчасових молярів у дітей шляхом герметизації фісур з урахуванням одонтогліфіки жувальної поверхні» на здобуття наукового

ступеня доктора філософії за спеціальністю 221 «Стоматологія» виконана на базі кафедри дитячої терапевтичної стоматології ПДМУ під керівництвом доктора медичних наук, професора Каськової Людмили Федорівни, є самостійним завершеним науковим дослідженням.

Представлена дисертаційна робота Садовські М.О. за актуальністю, науковою новизною, методичним рівнем, обсягом проведених досліджень та одержаними результатами, теоретичною та практичною значимістю основних положень, висновків та практичних рекомендацій відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. та сучасним вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а Садовські Марина Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 221 «Стоматологія».

Рецензент

кандидат медичних наук, доцент,
доцент закладу вищої освіти
кафедри післядипломної освіти
лікарів-стоматологів Полтавського
державного медичного університету

Олена БЕРЕЖНА

